

SZEMLE

A 300 ÉVES PESTI SZEMINÁRIUM

Az egykori „Paulinus szerzetesbéli atyák kolostora az egyetemi egyház melletti papnevelde” harmadik centenáriuma ismét megújult. S mi újra idézhetjük az egykori egyetemi hitszónok 1854-ben elhangzott szavait, melyet a Megváltó fenséges alakjával díszített, pillérré tűzött aranycsokor-szószeréről hirdetett: „Ime, itt ragyog a szent ház, talán még az eredetinel is szebb, fényárban, pompadiszben”.

Mi, a zord, szürke gránitváros ölén élő emberrengeteg fiai, ha a Szeminárium elé tévedünk, az életet hajszoló kapzsi, kíváncsi tekintetével nézzük Pest-Buda leg-szebb templomát s mellette a különös, egyszerű, nagy épületet. Tudjuk, magyar kispapok élnek benne, akik a római Germanicum-Hungaricum, s a bécsi Pazmaneum mellett, itt kapják a legjobb nevelést. A pest-budai ember számára ez a mindig csendes épület a tisztaság, a szent tudományok fellegvára. Ezért ha betévedünk, lábujjhegyen járunk a végtelen, kongó kerengőn, ahová reggel kicsilingel a csendesmiséről az ezüstcsengő, estefelé, amikor a karnagy égi hangokat játszik, kihallik az orgona. Megható, vigasztaló, komoly világ uralodik a századoktól roskadozó falak között. Méltán irigyelheti a „fényes város”, a „kincses paloták” közt élő, az Egyetem Szentegháza árnnyékában élőket, magasba szálló lelküket. Itt megértjük, amit a költő mond: „titkát a titkos multnak, a titkosabb jelennek”.

Kétségtelenül, az eluralkodó katolikus szellem teszi ezt az épületet szentté. De a kor, a barokk, amely létrehozta ezt az ambientét, az épületbe préselt gondolat, mint egy soha el nem avuló fuga kíséri a szellemet. A halhatatlan barokk, amelyet a napi szenzációk, hajszoltágunk, a vakító, riktó neonfény, az autók larmája és rossz művészeti nevelésünk miatt nem vesszük észre, komoly veszteségünk. Azonban, ha a „modern” sallangot lerázzuk, látjuk mit jelent, miként szűrődik le a barokkban az antik klasszikus formája, az ókeresztény áhítata, a bizánci művészet előkelősége, a gótika expresszivitása, a reneszansz humanizmusa. A barokk mesterek ismerik ezt a titkot. Tudják, mi öröklődött benne. Nincs stílus, amely olyan realista és olyan égi, mint a barokk. Itt a pesti Szeminárium 18. századi, szinte utolsó kicsengésében is érezzük ezt. Azt is megérezzük, hogy nincsen olyan korhoz kötött és korfeletti, mint a barokk, amelynek nincs üres formája, nincs jelentőség nélküli. A multban és jelenben él, a mult és a jövő él benne. Az antik jelentés szimbolum nélküli formái csak a barokkban válnak mélyértelművé. Legyen az kép, szobor, lépcső, korlát, portálé, szekrény, pad, rács vagy bármilyen használati tárgy, átjárja a gondolat, a felemelő erőteljes fantázia. És a benne lévő szenvedély, lélek, küzdő, harcoló, diadalt arató művészet, emelkedett szellem, töretlen erő — ne tagadjuk — kétségtelenül Róma felé ver hidat, mutat utat.

Égrenéző, földönjáró barokk, az egykori Pálosok temploma (ma Egyetemi-templom) és kolostora (ma Szeminárium) is.

Még a törököt ki sem verték, már a budai kolostoraik visszaszerzésén fáradoznak a fehér barátok. A rend jogos követelését nem teljesítik, birtokaikat nem nyerik vissza Budán s hogy némiképp kártalanítsák őket, azt a telket, „ahol egy török mecset áll Pest város déli oldalán” kapják kárpótlásul, hogy rajta templomot és kolostort építhessenek. Ez a terület a mai Prohászka Ottokár-, Veres Pálné-, Szerb-utca és Pázmány Péter-tér közti négyszög. 1715-ben kezdenek a Pálosok az építkezéshez. 1722-ben már áll a déli oldal. 1735-ben a pesti ház konventé alakul. 1741-ben Pestre helyezik a tartományi levéltárat. 1744-ben a kolostor északi nemes barokk homlokzata is elkészül. (Az épületet a 19. század folyamán többször átépítik, de eredeti mivoltából főleg az 1885-i ráépítés forgatja ki.) A tartományi főnök itt lakik, a káptalan itt tartja üléseit, minden bizonnyal ezért épül a kétemelet magasságú, tölgyfából faragott könyvtár is, az úgynevezett Pálos-terem, amelyhez hasonló művészien kiképzett, előkelő termet Magyarországon nem ismerünk. Az épület a pest-budai barokk virágzásának idején

készült, akkor, amikor épül a Barátok temploma, a romházból újjáépül a Belvárosi plébánia, az „ügyefogyott katonák” (invalidusok) kaszárnyája, a mai városháza stb. A Szemináriumnak lehet, hogy Meyerhoffer András volt a mestere, aki talán Pest-Buda legszebb Isten-házát, a mai Egyetemi-templomot is tervezi, amely csak azért létesülhetett, mert Pázmány hite, „fénye a fénynek, kutatja a segélynek és lelki reménynek” élő valóság. Amint az épület tervezője felől nincs biztos adatunk, úgy a remekbe faragott ajtókról, lépcsőkről, bútorokról sem tudjuk, hogy ki készítette. Egyesek azt hiszik, hogy Rutschmann Antal és Tatirek Félix laikus testvérek — akik híres szobrászok voltak — is dolgoztak a pesti Szemináriumban.

1786-ban II. József megszünteti a Pálosok magyarországi rendjét, az egyetlen magyar alapítású rendet, akik sorából került ki az első bibliafordító, Báthori László, Martinuzzi stb. bíborosok, püspökök, rendfőnökök és hogy csak a 18. századiakat említsük, Ányos Pál, Entsely Venczel, Reskay Imre, Virágh Benedek, Versegly Ferenc, akik „a magyar hazafiúi társaság” vezetői voltak. Tevékenységük a bécsi magyar testőrök munkásságával esett össze, akikkel szoros baráti kapcsolatban voltak. A nemzeti életnek évszázadokon keresztül nem volt mozzanata, amelyben részt nem vettek volna Pálosaink. Szellemüknek tanulása, pesti ódonfalú templomuk, s kolostoruk. Lehajtott fővel, könnyes szemmel vonulnak ki a fehér barátok 1786 augusztus 20-án, Szent István napján kolostorukból.

Egy időre a Kúria került az épületbe. 1805-ben telepítik végleg az egykori kolostorba a Szemináriumot, amelyet még az ellenreformáció szelleme hozott létre s eredetileg Oláh Miklós tervezett el, majd kedvenc gondolata volt Pázmány Péternek is. Az 1630-i zsinat már határoz is felőle. 1648-ban felállítják Nagyszombatban és 1649 júliusában nyílik meg. 1779-ben kerül Budára.

Ebből a papneveldéből 300 éve árad az a szellem, amelyet magyarnak s katolikusnak szoktunk nevezni. Ki tudja felsorolni azokat, akik innen kerültek ki a magyar közéletbe. Csak a közelmúlt nagyjaira gondoljunk: Prohászka, Glattfelderre, Banghára, Wolkenbergre, Tóth Tihamérra, akik még nem is olyan régen — fülünkbe cseng hangjuk — hirdettek itt igét.

* * *

Az utolsó háború sem kímélte meg a papneveldét. Az ostrom után romokban hever. Szinte lehetetlenre vállalkoztak azok, akik fel akarták újra építeni. Marczell Mihály rektor, majd egy ideig Péterffy Gedeon s később Boér Miklós vicerektorok nem rettentek vissza az emberfeletti munkától s lelkesedéssel irányítják az újjáépítést. A vállalkozás várakozáson felül sikerült. A legsürgősebb teendő: megmenteni, ami megmaradt. Szerencsésen választottak szakembert, a technikailag kitűnően képzett, Fenesz Lászlót, a higgadt felfogású, túlzásoktól mentes, korszerűért lelkesedő építész, aki a műemlék-jellegű épületet kijavította. A restaurálást a legszigorúbb helyreállítási elvek szerint hajtotta végre s amennyire az lehetséges volt, a sok hamis vagy száz év óta az épületet rontó részekről a Szemináriumot megszabadította. Csak egyre mutatunk rá: sikerült például a felsőemeleti folyosót — valamikor nyitott loggia lehetett — úgy kibontani, hogy az épület eredeti művészi konstrukcióját érezhetővé tette. Az építész munkáját ma már mindenki természetesnek veszi, s csak a fényképek bizonyítják, hogy milyen megoldhatatlannak látszó munkát kellett végeznie a bomba által átszakított folyosókon, termeken. A házat ismét lakhatóvá tette és nagymértékben alkalmassá arra, hogy a festők, szobrászok munkája számára teret nyújtson.

A helyreállítók gondoskodtak arról is, hogy a Szeminárium méltó díszítést is kapjon. A helyreállítás, az új képzőművészeti munkák nemcsak a főváros szempontjából fontosak. A papneveldének, mint épületnek pedagógiai hatása is fontos. Nem mindegy, hogy mit látnak itt a szeminaristák, mihez szoktatják hozzá szemüket. A művészi alkotások, amelyek itt halmozódnak, egy kérdésre: „a művészet és giccshatása a vallásos nevelésre” feleletet adnak. A szent falakon belüli alkotásokon megtanulja, megszokja majd a fiatal pap, hogy az egyházművészet minden témája, kötelező az Istent hirdetni, a kor művészi nyelvén. Mert, amint Sík Sándor mondja: a művész „az Isten sugarait, eleven tüzet, melyet a szívébe égettek, sugározza szerte szét”. Láthatóvá kell tenni a Mindenhatót, ez az egyházművész, a szobrász, a festő feladata.

„FIGYELŐ”

UJSÁGSZELVÉNY VÁLLALAT
Budapest, XIV., Nürnberg-u. 42.
Telefon: 296—534

Vigilia

Lap: .....

Megjelent: 1940 JUN.

Pándi Kiss stációi erre jó példák. Tóth Tihamér emlékezetére a Szeminárium egyik folyosóját, amely a templommal egy irányban halad, átalakították. Bele oltart állítottak. A falakba stációkat illesztettek, amelyekben élénk tárul a kifejezés. Körtefa reliefjei hitet sugároznak. Fej, szem, száj, kéz, a nemes arcok, intim és ünnepélyes fájdalom, valamint vigasz, minden bizonyonnyal a kispapok lelkét és szemét a jóhoz szoktatja. Külön említsük meg Pándi Kiss János szobrász munkáját a Pálos-teremben, ahol a megsérült könyvtár díszítéseit valóban stílusosan javította ki. Ugyan erre a folyosóra Pituk József készített jó tónusú, lélekkel teli, ornamentálishan szép hét üvegablakot. Nemes színharmóniára építi fel lelkes gondolatait. Pituk fejlődését ablakról-ablakra kísérhetjük; megtanulta a napot megszüdni.

A földindulás után még rőt lánggal ég, füstölög a Kálvin-tér s a dermesztő hidegben (1945-ben) kezd munkához a Szeminárium refectóriumában Jegess Ernő. Közel két évig festi, hitét vallva, óriási ciklusát (majd 200, háromnegyed életnagyságú figurát Jézus életéből vett — magyar háttérrel: Buda, Duna, Balaton, a Tisza stb. — jelenettel díszíti a termet. Jegess megérdemli csodálatunkat. Komponáló ereje, elbeszélő készsége, nemes festőisége, belső átélése élő alkotássá vált. Büszkéek lehetünk rá.

A Quadrum 24 mennyezeti tondóját négy festő „alfresco”-ja díszíti: Kontuly Béla feladata volt, hogy a magyar egyháztörténeti vonatkozásokat fesse a köralakú boltmezőkbe. Megható szimbólumaiban, például Szent László jelenetében. Tragikus mély értelmű, Bakócz Tamás történetének ábrázolásában. Éretten, szilárdan komponálva a freskókat — ez nagy dicséretére szolgáljon — szigorúan, retus nélkül festette műveit. A tartalom és kivitelezés belsőleges kötöttsége, alkotásaiban kifejezésre jutott. A gyakorlatot egyházművész ismét nagyot alkotott. — Medveczky Jenő hat freskóján a tárgy nem játszik olyan fontos szerepet, mint Kontuly művein. Számára a kép — mert kísérletező hajlandóságú — inkább technikai probléma. Hűvössége a témával szemben szembetűnő, de nem túlzott. Ettől — mondjuk így — jöneveltsége, iskolázottsága is visszatartja. Képei ornamentális szépségében egész biztosan sokan gyönyörködnek. — Más fából faragták Heintz Henriket, aki elhivatott művésze a monumentális festésnek. Pompás élőképein a Szeminárium életéből vett jeleneteket örökítette meg a kerengő harmadik részén. Megilletődve fest, jámbor szemmel nézi a formát, gondolatot. Küzd a lélekkel átítatott alkotásért. Elbeszél, mégis líraian finom, noha megrázó is, például Prohászka vagy Tóth Tihamér drámai jelenetében. — Az utolsó hat freskó Istokovits Kálmánnak jutott, aki az épület barokkjához illeszkedik. A Pálosok történetét örökíti meg egyénien, expresszív módon. Nem csak illusztrál, nem idillikus, nem a szemünk idegeit csiklandozza. Lelki élményt közöl színnel, néha egész bátran, nyersen, ecsetjével gondolatot fest.

Röviden még egy festőről, Dénes Jenőről, a kitűnő restaurátorról emlékezzünk meg, aki a Szeminárium kápolnájában Lotz freskóját — amely teljesen elpusztulásra ítéltetett — új életre keltette.

Minden igaz művészi alkotás kifejezője a léleknek, mert a művészet láthatóvá, érzékelhetővé teszi a szellemet. A Szeminárium alkotásai a jelent s a multat hirdetik okulásul. Nézegetve a műveket, meg kell állapítanunk a régi igazságot; a profán művészet nem tudja követni úgy korát, mint az egyházművészet. Ime, itt a bizonyosság: az Egyház exponense a korszerűnek.

Jajczay János.